

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 200 | יומא מ"ט עד נ"ה | שלח התשפ"א

הודאה מיוחדת לקב"ה עם הוצאת גליון 200

מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי, בכל העניינים, ובפרט בסייעתא דשמיא המיוחדת בהוצאת גליונות "תמצית" ומבחני "לדעת".

ראשית הוצאת הגליונות היתה לפני כשבע שנים עם תחילת לימוד מסכת יבמות במחזור הקודם, אז הודפסו 15 עותקים בלבד, ומאז בסייעתא דשמיא מופלאה, מיום ליום ומחודש לחודש, ישנה התרחבות עקבית ומשמעותית בכמות ובאיכות.

בסייעתא דשמיא לאחר סיום המחזור הקודם של הדף היומי שבהם הסיכומים היו על דברי הגמרא בלבד, עברנו עם תחילת המחזור הנוכחי לסיכומי גפ"ת עם עריכה מחדש גם של דברי הגמרא בצורה ברורה יותר. כמו כן הוספנו מבחנים שבועיים עם הגרלות, שמטרתם היא שכל אחד יוכל לבחון את עצמו מידי שבוע על הלימוד השבועי, ולראות האם אכן הלימוד היה כראוי. זאת מלבד הסיכומים החודשיים על משנה ברורה לפי סדר לימוד הדף היומי בהלכה של "דרשו".

מלבד הדפסת הגליון השבועי בבמה המכובדת של ה"אוסף גליונות", המאגד בתוכו את מיטב חידושי התורה והאגדה שמתבדרים בבי מדרשא, מחולקים מידי חודש חינם למעלה מ-10.000 עותקים של סיכומי "תמצית" על הדף היומי ומשנה ברורה וספרי מוסר, ומבחני "לדעת" על הדף היומי, בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

וכעת בסייעתא דשמיא עם ההתעוררות הגדולה הקיימת בציבור בתקופה זו להתחזק בצורה מעשית ועקבית בענייני בין אדם לחבירו, יצאנו בפרויקט חדש של מבחנים שבועיים בספרים "חפץ חיים" ו"או"א אהבת חסד", לפי סדר הלימוד היומי שהתחיל בר"ח סיון, בקו מבחני "לדעת" 0737-289669.

אודה בזאת לקב"ה על הסייעתא דשמיא המופלאה, ולשותפי החשובים העומדים מאחורי פעילות מבחני "לדעת", ולכל האברכים החשובים שמוסייעים בידי להעביר את הסיכומים על ההפצה מידי חודש, ולת"ח החשובים שעוברים על הסיכומים ומעירים את הערותיהם לפני הדפסתם, ולרעייתי היקרה שנטלה על עצמה את עול הבית באופן מיוחד ותומכת ומסייעת לי בכל העניינים, וללומדים החשובים על המשוב החם וההערות שהם שולחים.

ואסיים בהודאה ותפילה לקב"ה "עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ד' אלוקינו לנצח", ויה"ר שאזכה לשבת בבית ד' כל ימי חיי מתוך הרחבת הדעת, ולהמשיך ולהוסיף בכמות ובאיכות על הסיכומים והמבחנים, ויתקבלו הדברים על לב הלומדים, אכי"ר.

העורך

מ"ט. הולכת דם בשמאל פסולה, וכן זר ואונן שיכור (התוס' ד"ה זר) מביאים שרש"י בזבחים מפרש ששיכור היינו שתויי יין, ורבינו חיים מבאר שהכונה לשאר דברים המשכרים), ובעל מום, בקבלה הולכה ובזריקה פסולים, וכן יושב פסול, ואם זר עשה מעשה איצטבא שאחז את הדם אחרי שקיבלו כהן ולא קירבו למזבח, כשר, כדכתיב "וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים" ורב ששת רצה להוכיח שהולכה בשמאל כשרה מדתנן נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו. ואין להוכיח מהא דתנן שהיה הזוכה להעלות לכבש את הראש והרגל של התמיד מוליך את הרגל של ימין ביד שמאל ואת הראש בימינו, ובית עורה לחוץ ומקום החתך כלפי הכהן דרך כבוד, דהתם הולכה שאינה מעכבת דאין כפרה אלא בדם, ואף אם לא הוקרבו האברים כשר.

רפואה בשבת - כל האוכלים אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה, ובמקום סכנה מותר לשחוק סממנים לשתות, והתיר רבי חנינא במקום סכנה לשחוק ולשתות שחלים בשבת, וחיידש בזה שהם מרפאים, דרבי חנינא היה בקי ברפואות.

כה"ג שמת לאחר החפינה - ריב"ל מסתפק בחפן הכהן גדול ומת האם חבירו צריך לחפון בעצמו או לא, לרב פפא אם חופן וחוזר וחופן חבירו נכנס בחפינתו, ואם אינו חוזר וחופן יש להסתפק אם צריך לחפון בעצמו, (רש"י מבאר שאם צריך לחפון גם בחוץ וגם בפנים, ממילא מועיל שהכה"ג השני יחפון רק בפנים, אבל דעת התוס' ד"ה אי) שאם חייבים לחפון ב"פ צריך שאותו כה"ג יעשה את שניהם, וכוננת הגמרא שאם יכול לחזור ולחפון כמה שירצה ובלבד שלא יחסר ולא יותיר, וחכמים תיקנו שיחזור ויחפון בפנים שמא נפל לו מעט מן הקטורת בדרך, א"כ במת בחוץ חוזר הכה"ג השני וחופן ונכנס, דליכא אלא הבאה אחת, אבל אם צריך לחפון רק פעם אחת, א"כ י"ל שצריך להביא קטורת אחת). ולרב הונא בריה דרבי יהושע אדרבה אם חופן וחוזר וחופן אין חבירו נכנס בחפינתו, דא"א שלא יחסר או יותיר כיון שאין חופניהם שוות, ואם אינו חוזר וחופן יש להסתפק אם חבירו נכנס בחפינתו.

קטורת שחפנה קודם שחיתת הפר לא עשה ולא כלום.

מ"ט: צורת החפינה בפנים - מניח את המחתה בארץ, ואח"כ אוחז את הכף בראשי אצבעותיו וי"א בשיניו ויד הכף כלפי בין זרועותיו, וע"י אגודליו הוא מקרב את הכף עד שתגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו, וראש הכף מגיע לגובה כף ידו, ומטה את הכף על צידה עד שתשפך הקטורת לחפניו, וזו מעבודות הקשות שבמקדש מלבד מליקה וקמיצה. וכתבו התוס' ד"ה והאיכא) שעבודות אלו יש בהם צער, מליקה שמולק וחותר המפרקת בציפרניו, ובקמיצת מנחת מאפה יש צער למחוק באגודלו מלמעלה ובאמצע קטנה מלמטה וליישר דבר קשה, ובחפינה הצער הוא ליטול את הכף בשיניו, ועוד שהיה צריך להזהר מאד שלא להכות מהגחלים, אבל במנחת חוטא אף שהקושי בקמיצה ליישרה גדול יותר מפני שאינה מגובלת, מ"מ צער אין שם.

הנחת הקטורת - י"א שצוברת כדי שיהא עשנה שוהה לבוא, וי"א מפזרה כדי שיהא עשנה ממהרת לבוא.

דיני פר יום הכיפורים

לעיל דנה הגמרא האם היכא שהכה"ג שחפן את הקטורת מת יכול הכה"ג החדש להכניסה לפנים, או שצריך לחפון מחדש בחוץ. ולהלן הגמרא דנה מה הדין כשמת אחר שחיתת הפר, אם צריך לשחוט פר אחר, ומבארת עוד מדיני פר יוה"כ.

שחט את הפר ומת י"א שייכול כהן אחר לזרוק את דמו, וי"א שאינו יכול, ונחלקו בפירוש הפסוק "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר" אי בפר ולא בדמו של פר, (והא דכתיב "והוציא את כל הפר" לאחר שחיתה, י"ל דהיינו שיוציא את כולו - כל מה שנשאר ממה שהיה פר. אמנם כיון דכתיב "ואת פר החטאת וכו'" דאיירי לאחר שחיתה, צ"ל שעור ובשר ופרש

לכו"ע נחשבים פר, ורק הדם לא נחשב פר), או שגם דמו של פר חשיב פר. רב אשי אמר שמסתבר שגם דם הפר נחשב פר, דכתיב "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר", והמ"ד השני מבאר שהכונה שאהרן הוכשר ע"י הפר לבוא אל הקודש.

מקומות דבעינן דווקא חי - במינוי לקרבן פסח אין נמנים ומושכין ידיהם אלא עד שישחט, ואף למ"ד שגם דמו של פר חשיב פר, דרשינן

"מהיות משה" מחיותיה - בעוד שהויותיה קיימת דשה. וכן בפדיון פטר חמור אין פודים בשחטה דילף שה שה מפסח (ועיין בתוד"ה שאני שהאריכו לבאר דרשה ז), (וכן אין פודים בעגל או בחיה או בשחטה או בטריפה או בכלאים של עז ורחל אע"פ ששניהם נחשבים שה, או בכוי הבא מן התיש ומן הצביה) ומ"מ מדכתיב "תפדה" "תפדה" ילפינן שא"צ תמים זכר וכן שנה.

ג. למה כשמת הכה"ג הפר לא נפסל - אף שחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, מ"מ פר של כה"ג שנשחט ומת הכה"ג אינו מת, י"א דטעמא משום דחטאת ציבור היא כיון שהפר בא לכפר גם על אחיו הכהנים, ואין חטאת ציבור מתה (ואף שדינה לרעות ולא מקריבים אותה, י"ל שדין רעה בה הוא דרבנן, ולא גזרו רבנן אלא בדבר שבחטאת יחיד מתה, אבל הכא שלא מתו כל בעליה שהרי אחיו הכהנים קיימים, ועוד שיש כה"ג אחר תחתיו, לא גזרו רבנן. תוד"ה חטאת). רבא ס"ל שלא נקראת חטאת ציבור אלא חטאת השותפין והיינו הכהנים, ונ"מ במה שאין הכהנים נקראים ציבור, שאם טעה ביי"ד של כהנים בהוראה אינם מביאים פר העלם דבר של ציבור כשאר שבטים, דלא איקרו קהל אלא אלו שנטלו נחלה. וכתבו התוס' (ד"ה ונפקא) שהגמרא לא אומרת נ"מ לחזר אחרי טהורים, שבקרבן ציבור אין מחזרים למ"ד טומאה הותרה בציבור, ובקרבן השותפין מחזרים. דאין בזה נ"מ לר"ש גופיה שסובר שטומאה דוחיה בציבור.

דחית שבת וטומאה בקרבנות - ת"ק אומר שקרבן ציבור דוחה שבת וטומאה וקרבן יחיד אינו דוחה, וא"ל ר"מ שאף קרבן יחיד דוחה שבת וטומאה כגון פר יוה"כ וחביתיה כה"ג שזמנם קבוע בכל יום כמו תמיד ופסח, וא"ל רבי יעקב שאף של ציבור פעמים אינם דוחים שבת וטומאה, כגון פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים וחגיגה, אלא כל שזמנו קבוע דוחה ושאינו זמנו קבוע אינו דוחה, וחגיגה אין זמנה קבוע לידחות שבת, שהרי יש לה תשלומין כל שבעה.

פר ושעיר של יוה"כ שאבדו וכן שעירי עבודת כוכבים שאבדו, והפריש אחרים תחתיהם, לרבי יהודה כולם ימותו, שהרי חטאת שנתכפרו בעליה באחרת תמות, ולר"א ור"ש ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה - לקיץ המזבח, שאין חטאת ציבור מתה.

ז. תמורה בפר יוה"כ - רבי אלעזר מסתפק אם פר יוה"כ עושה תמורה או לא, ואף שהמתכפר הוא עושה תמורה, מ"מ יש להסתפק אם הכהנים מתכפרים מקופיא - כפרתם צפה ע"ג כפרתו של כה"ג, ואין הקרבן נקרא על שמו אלא הוא קרבן יחיד, (ואף שיושרים מתכפרים מקופיא, ומ"מ אין ממירם בה כשותפין, שאני התם שאביהם מת, אבל כאן הכה"ג חי. (תוד"ה אחיו). עוד כתבו התוס' (ד"ה או) שגם בני ביתו של הכה"ג מתכפרים מקופיא, או שהם מתכפרים בקביעותא כמו בקרבן שאחרים הפרישו בשבילם. ואף שהכה"ג היה מביא את הפר משלו, ולא משל ציבור, ולא משל הכהנים, ואם הביא פסול, דכתיב ג' פעמים "אשר לו", מ"מ התורה הפקירה לגבי הך כפרה את הפר לגבי אחיו הכהנים.

אמר רבי יוחנן המקדיש עבור חבירו המקדיש הוא מוסיף חומש דכתיב "ואם המקדיש", והמתכפר הוא עושה תמורה ואם המיר המקדיש אינה תמורה, דאין ממירין בשל אחרים, והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו לתתה לכל כהן שירצה.

חילוקי דינים בין הקרבן לבין תמורתו - חומר בזבח מבתמורה שנוהג ביחיד כבציבור, ודוחה שבת וטומאה (והיינו בקרבן ציבור), ועושה תמורה (והיינו בקרבן יחיד, ואילו של אהרן וקרבן פסח דוחים שבת וטומאה ועושים תמורה, אך י"א שאין שוחטים את הפסח על היחיד, ובפר יוה"כ הגמרא הסתפקה לעיל אם עושה תמורה), משא"כ בתמורה. וחומר בתמורה מבזבח שחלה קדושת הגוף על בעל מום קבוע בשעת התמורה, ואם בא לחללה אינה יוצאה לחולין אלא לענין זביחה ואכילה בלבד אבל לא ליגזז וליעבד, דאין חילוק לענין תמורה בין תם לבעל מום, (וכן התמורה חלה בטעות. תוד"ה חומר) משא"כ בזבח שאם הקדישו לפני שהומם אינו יוצא ע"י פדיון ליגזז וליעבד, אבל אם קדם מומו להקדשו לא חלה עליו אלא קדושת דמים ויוצא בפדיונו להיות חולין גמורין. ובכור ומעשר חלים על בעל מום קבוע, דבכור קדושתו מרחם בין תם בין בעל מום, וכן במעשר כתיב "לא יבקר בן טוב לרע", ואינם יוצאים לחולין ליגזז וליעבד, בכור אין לו שום פדיון דכתיב בכור, לא תפדה", וכן במעשר כתיב "לא יגאל".

נ"א. חגיגה נחשבת קרבן ציבור משום שהיא באה בכנופיא - כשעולים לרגל, משא"כ פסח שאף שפסח ראשון בא בנופיא, פסח שני לא בא בכנופיא.

פסח ראשון דוחה שבת וטומאה, ופסח שני לת"ק דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה, שהרי כל מה שנדחה לפסח שני זה בגלל הטומאה. ולרבי יהודה דוחה אף את הטומאה, דכתיב "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", והתורה החזירה עליו לעשותו בטהרה, אבל אם לא זכה יעשה בטומאה. ועיין בתוס' (ד"ה דוחה) שביארו מחלוקת ת"ק ור"י בדרשות.

המשך סדר הקטרת הקטורת

לעיל (מ"ז. - מ"ט): נתבארו סדר ודיני חפינת הקטורת בחוץ ונתינתה לתוך הכף, ונטילת גחלים מהמזבח ע"י מוחתה, שאח"כ היה הכהן גדול לוקח את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו והולך לקודש הקדשים. ולהלן יבואר סדר הליכתו לקודש הקדשים, וסדר הקטרת הקטורת ע"ג הגחלים.

נ"א: מקום הליכת הכה"ג בהיכל - לרבי יהודה היה מהלך בדרום בין המזבח למנורה, דסבר שפתח הפרוכת החיצונית בדרום היה והפנימית מן הצפון. ולא היה הולך בין מנורה לכותל כדי שלא יתלכלכו בגדיו מעשן המנורה שהשחיר את הכותל.

ולרבי יוסי היה מהלך בצפון בין שלחן לכותל, דסבר שפתח הפרוכת בצפון היה וס"ל שהיתה רק פרוכת אחת וכדלהלן, והוא מודה שפרפיתיה היתה בצפון ושם הכניסה לקודש הקדשים. ולר"מ היה מהלך בין שלחן למזבח, דס"ל כר' יוסי שהפתח היה בצפון, אמנם לא היה יכול ללכת בין שלחן לכותל מפני שהיו מונחים שם השולחנות י' שולחנות שעשה שלמה, דכתיב בהו "חמש מימין וחמש משמאל", ואין לומר שהכוונה מימין ומשמאל לפתח, דהתורה אמרה שהשלחן יהיה בצלע צפון, אלא שלחן של משה באמצע וחמש מימינו וחמש משמאלו, וס"ל שהיו מונחים מצפון לדרום, וכיון שכל שלחן היה אורכו ב' אמות, היו מוכרחים להצמיד את השלחן הפנימי לכותל כדי שהשלחן האחרון ג"כ יהיה כולו בצפון, שהרי ההיכל רחבו כ' אמה, וללישנא בתרא היו מונחים ממזרח למערב, ומ"מ סבר ר"מ דכיון שהפתח היה שם אינו דרך ארץ למיעל להדיא אצל הכותל הצפוני כשכל הדרך עיניו ניזונות מבית קדשי הקדשים דרך הפריפה שכנגדו. (ורבי יוסי סובר שישראל חביבים לפני ד' שאינם זקוקים לשליח אלא כל אחד מתפלל על עצמו, הלכך חביב שלוחן להכנס ישר).

נ"ב. מקום הכניסה לקודש הקדשים -

לרבנן היה מהלך עד שמגיע לבין ב' הפרוכות המבדילות בין הקודש ובין קדשי הקדשים וביניהם אמה. והטעם שעשו ב' פרוכות, מפני שנסתפקו אם קדושת "אמה טרקסין" - לשון פנים וחוץ, (וי"מ מלשון סגירה, שזה היה סוגר את הלוחות שניתנו בסיני תוד"ה טרקסין), והיינו כותל מחיצה שהפסיקה במקדש ראשון בין הקודש לקודש הקדשים, האם דינה כלחוץ או כלפנים, דכתיב "ודביר היא המחיצה בתוך הבית מפנימה הכין ליתן שם את ארון ברית ד' ", והספק הוא אם המילה מפנימה היא סוף המשפט שלפניו, או תחילת המשפט שאחריו, ואמנם אמה זו לא היתה מכלל האמות שמנו בגודל הקודש וקודש הקדשים, מפני שאותם אמות אינם כוללים את עובי הכתלים. וכתבו התוס' (ד"ה ועבוד) שלא עשו פרוכת אחת שעוביה אמה, דס"ל לרבנן שצריך שהצד החיצוני של הפרוכת יהיה לקודש, ועובי הפרוכת יהיה בקודש הקדשים.

ולרבי יוסי לא היתה אלא פרוכת אחת, שנא' "והבדילה הפרוכת לכם וכו' ". והתוס' (שם) דנים אם היא היתה בעובי אמה, וס"ל שאין דין שהפרוכת תהיה בקודש, או שידעו שקדטושת אמה טרקסין כלפנים, ומתחילת עוביה ולפנים הוי קודש קדשים.

כתיב "והבית אשר בנה המלך שלמה לד' שישים אמה ארכו, ועשרים רחבו, ושלושים אמה קומתו", ואורך ההיכל הוא "וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל", ועל קודש הקדשים כתיב "ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו". והא דכתיב "ושלושים אמה קומתו" הגמ' בב"ב מבארת דעשרים אמה היינו משפת כרובים ולמעלה, ורש"י במלכים מבאר שהיה גובה עשרים אמה עד עליית בית קדשי הקדשים. (תוד"ה ועשרים). ומדות המקדש כולו כולל הכתלים הם מאה אמה על מאה אמה בגובה מאה אמה, והיינו כותל האולם ה' אמות, ורוחב האולם י"א אמות, וכותל ההיכל ו' אמות, ואורך ההיכל מ' אמות, ואמה טרקסין, ועשרים אמה אורך קודש הקדשים, וכותלו ו' אמות, והתא (-) יציע שנמצא אחרי בית

הכפורת) ו' אמות, וכותלו ה' אמות. ועיין בתוס' (ד"ה כותל) מה שביארו על מידות המקדש.

נ"ב: איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה (אבל בנביאים יש גם הפסוק הנ"ל בענין אמה טרקסין) אין להם הכרע: "אם תטיב שאת" אם הכונה לסליחה או לנשיאת עוון. "ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" - אם הגביעים משוקדים או הכפתורים והפרחים. "וצא הלחם בעמלק מחר אנוכי ניצב" אם הכונה להלחם מחר, או להלחם מיד. "וברצונם עקרו שור ארור אפם כי עז", אם אפם ארור או שהשור של שכם הוא מארור כנען. "הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה" אם הכונה שיקום לתחית המתים, או שהעם יקום ויזנה. (ואין לדרוש תיבות אלו לפנייהם ולאחריהם כמו הא דכתיב "את כספך לא תתן לו בנשר ובמרובית לא תתן אכלך", משום שב' האפשרויות סותרים זה את זה בביאור התיבה, ובמשוקדים יש סתירה בין מה שיש אתנחתא בתיבת גביעים, ומאיךך כתיב במקום אחר שלשה גביעים משוקדים. תוד"ה שאת). והא דכתיב "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים", רב חסדא מסתפק אם עולות היינו כבשים וזבחים היינו פרים, או ששניהם פרים, ואיסי בן יהודה לא מסתפק בזה.

כניסת הכה"ג לקודש הקודשים - הפרוכת החיצונה היתה פרופה מן הדרום (-כפולה לכיון החיצוני ותפוסה בקרס של זהב כדי שתהיה פתוחה), והפנימית מן הצפון, לרבנן דס"ל שהיו ב' פרוכות. והכה"ג היה מהלך בין הפרוכות עד שמגיע לצפון, ושם כשנכנס לחלל קודש הקדשים היה הופך את פניו לדרום, ומהלך י' אמות (שהרי היו בקודש הקדשים י' אמות מכל צד של הארון, והבדים היו מגיעים עד הפרוכת, וביניהם ב' אמות וחצי של הארון) כשהפרוכת משמאלו עד שהגיע למקום הארון (דאיירי בבית שני שלא היה הארון, שהרי גנזו יאשיהו יחד עם צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה וארגז ששיגרו פלישתים דורון לאלוקי ישראל), ונתן את המחנה במקום שהיה אמור להיות בין שני הבדים.

צבר את הקטורת על גבי גחלים כדי שהעשן לא יעלה מיד, (וי"א שמפזרה), ונתמלא כל הבית כולו עשן, ו"א שצוברת מכיוון פנים קודש הקדשים לכיוון גופו, וי"א איפכא.

נ"ג: לא היה מתקן מבחוץ ומכניס לבפנים דכתיב "ונתן את הקטורת על האש לפני ד'", והא דכתיב "כי בענן אראה על הכפורת" לומדים מזה שצריך לתת בקטורת מעלה עשן, וכן לומדים מדכתיב "וכסה ענן הקטורת את הכפורת" שנותן בה מעלה עשן (-עשב שגורם לעשן לעלות זקוף כמקל). לרב יוסף הפסוק הראשון מלמד שיתן עלה של מעלה עשן, והשני מלמד שיתן עיקר (-שורש) של מעלה עשן. ולאביי הפסוק הראשון מלמד שיתן את העיקר, שהוא היה גורם שהעשן מיתמר ועולה כמקל עד התקרה ואז הוא יורד בצד הכתלים עד שנתמלא הבית עשן, והפסוק השני מלמד שיתן עלה של מעלה עשן. ולרב ששת פסוק אחד מדבר על יוה"כ והשני על שאר ימות השנה, (וא"צ פסוק אחד לאהל מועד שבמדבר, ועוד פסוק לשילה וביהמ"ק, דהא כתיב "וכן יעשה לאהל מועד השוכן איתם"). ולרב אשי פסוק אחד למצוה והשני מלמד שזה לעיכובא. ולרבא פסוק אחד לעונש ואחד לאזהרה, וכן מבואר בבבביתא, עוד מבואר בבבביתא שהאזהרה נאמרה לפני מיתת בני אהרן, והעונש נאמר אחרי מיתתם, (והם נענשו מפני שהורו הלכה בפני משה רבם, שדרשו שאע"פ שיורדת אש מן השמים מצוה להביא מן ההדיט, דכתיב "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", ואע"פ שהורו כראוי נענשו על שלא נטלו רשות. וכתבו התוס' (ד"ה שהורו) שבתורת כהנים יש עוד דעות למה נענשו, ו"א שנענשו על מה שבהר סיני "ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו", וי"א על שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, וי"א מפני שנכנסו פרועי ראש, וי"א מפני שנכנסו שתויי יין, וי"א מפני שנכנסו מחוסרי בגדים). והצדוקים דרשו מדכתיב "כי בענן אראה על הכפורת" שישים את הקטורת על הגחלים בחוץ ורק אח"כ יכניס.

אם לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה, ודין זה הוא גם היכא שאינו מתחייב על ביאה ריקנית, כגון ששגג בביאה ריקנית והזיד בהקטרה חסירה, ואין עונש מיתה על השוגג, או שהכניס ב' הקטרות בביאה אחת וחיסר באחת מהם.

יצא ובא לו דרך בית כניסתו לאחריו, (דאע"ג שביאה דרך אחוריו לאו שמה ביאה, יציאה דרך אחוריו שמה יציאה. תוד"ה יצא), כפי שעשה שלמה כשחזר מהבמה בגבעון לירושלים, וכן כהנים בעבודתם ולווים בדוכנם וישראל במעמדם כשהם יוצאים מצדדים פניהם והולכים, וכן תלמיד הנפטר מרבו יצדד פניו וילך, וכשרבי אלעזר היה נפרד מרבי יוחנן, אם ריו"ח היה הולך היה רבי אלעזר מתכופף במקומו עד שלא היה רואה את ריו"ח, ואם רבי אלעזר היה הולך, היה הולך לאחוריו עד שלא היה רואה את ריו"ח, ורבה כשהיה נפרד מרב יוסף היה הולך לאחוריו עד שרגליו היו נפצעות ומתלכלכות בדם הפצעים, וכשאמרו זאת לרב יוסף שהיו סגי נהור אמר יה"ר שירום ראשך על כל כרך זה.

נ"ד: המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום, ואם לא עשה כך עדיף שלא היה מתפלל מפני שנראה כמי שלא נטל רשות ללכת. וימתין שם לפני שיחזור, דאם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב אל קיאו, ונותן שלום לימין ואח"כ לשמאל, וימין היינו של הקב"ה שהיא שמאל שלו, ואביי ורבה פסעו את ג' הפסיעות בכריעה אחת.

ומתפלל תפילה קצרה בבית החיצון - בהיכל, יהי רצון מלפניך ד' אלוקינו שתהא שנה זו אם שחונה תהא גשומה, ולא תפסק המלכות מיחודה, ולא יהיו עמך ישראל צריכים ליפרנס זה מזה, ולא תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים.

ולא היה הכה"ג מאריך בתפילתו, שלא להבעית את ישראל, ומעשה בכה"ג שהאריך בתפילתו שהתפלל על ישראל ועל ביהמ"ק שלא יחרב, והבעית את אחיו הכהנים שחשבו שמת.

משניטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים (-דוד ושמואל), גבוהה מן הארץ ג' אצבעות, ועליה היה נותן את הקטורת. והא דתניא שהארון ניטל, היינו כמ"ד שהארון נלקח לבלב ע"י נבוכדנצאר, דכתיב "ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצאר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ד'", וי"א שהארון נגנז במקומו דכתיב "ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה" (ורבה מוכיח ש"עד היום הזה" אין הכונה לעולם, דהא כתיב "וישב היבوسی את בני בנימין עד היום הזה", וכתיב "על ההרים אשא בכי ונהי וכו' כי נצתו מבלי איש עובר" והיינו נ"ב שנים מגלות צדקיהו עד שעלו לבנות הבית בזמן כורש, ורבי יוסי אומר ששבע שנים נתקיימה הקללה "גפרית ומלח" בארץ ישראל, וגם היכא דכתיב "שם עד היום הזה" אין הכונה לעולם). וי"א שהארון היה גנוז בלשכת דיר העצים.

נ"ה: בדי הארון היו בולטים בפרוכת כלפי חוץ ונראים כשני דדי אשה.

ראית הכרובים בבית המקדש - בשעה שהיו ישראל עולים לרגל מגלים להם את הפרוכת ומראים להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר ונקיבה, והא דכתיב "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש" והיינו בשעת הכנסת הכלים לכסוי שלהם שאע"פ שהלויים היו נושאים את כלי הקודש בכתף לא היו רשאים להכנס כשהיו מפרקים את הארון והמזבח כדי להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסים אותו, זה היה במשכן שהיו שם ככלה בבית אביה שאין גסים זה בזה, אבל במקדש ראשון היו ככלה בבית חמיה שאינה צנועה מבעלה, ובבית המקדש השני היו כאשה שנתגרשה וחזרה שחזרה לחיבתה הראשונה ככלה בבית אביה, ואיירי במקדש ראשון ולא היתה שם פרוכת אלא איירי בפרוכת שכנגד הפתחים (שהיו בביהמ"ק י"ג פרוכות, ז' לז' שערים, אחת לפתחו של היכל, אחת לפתחו של אולם, שתיים בדביר במקום אמה טרקסין ושתיים כנגדם בעליה לחצוץ בין עלית ההיכל לעלית בין קדשי הקדשים, וכמו שבמקדש שני היו פרוכות כנגד הפתחים, ה"ה במקדש ראשון). וי"א דאיירי במקדש שני ואף שלא היו כרובים היה שם צורת כרובים, ובשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים מעורים זה בזה והוציאום לשוק ע"י שקילפום מן הכותל, ועל זה נאמר "כל מכבדיה הזילוח כי ראו ערותה".

נ"ו: אבן השתיה - שממנה הושתת העולם, כחכמים דס"ל שמציון נברא העולם - שציון נבראת תחילה וסביבה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד. ולר"א העולם נברא מאמצעותו. ולרבי יהושע נברא מן הצדדים שבתחילה

נבראו ד' הצדדים ונמתח מכל צד עד שנדבק באמצע. ולרבי יצחק אבן ירה הקב"ה בים וממנו נשתת העולם. לחכמים אף תולדות השמים מציון נבראו, ולר"א הגדול משמים נבראו תולדות השמים, ומהארץ נבראו תולדות הארץ.

עשית צורות - כתבו התוס' (ד"ה כרובים) שאין איסור "לא תעשה לך פסל" אלא בחקיקת פרצוף גמור או בצורה בולטת, אבל במיני צבעים שאין בהם ממשות מותר, אך לא טוב לצייר במחזורים, מפני שזה מפריע לכווין ליבו לאביו שבשמים. (וי"ל שגם בחקיקה אין האיסור אלא בתלוש, אבל במחובר מותר מפני שזה בטל לכותל, אבל אין להורות כך למעשה). ודווקא צורת אדם או דמות ד' פרצופים שבכסא הכבוד יחד (אדם אריה שור נשר) אסור לחקוק, אבל שאר פרצופים מותר לעשות. ושמישים שבמדור העליון כגון חיות שרפים ואופנים ומלאכי השרת אסור אפילו כשאחרים עשו לו, ואף כשאין חשד שעובד להם כגון שמצוים אצלו אחרים, וכן הדין בפרצוף אדם לחוד או ד' פרצופים ביחד, אבל שמישים שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות אסור כשהוא עשוי, אבל כשאחרים עושים לו מותר.

סדר ההזאות מדם הפר והשעיר

אחרי שהכה"ג היה מתודה על הפר, היה עושה את הגורל על שני השעירים, ואח"כ היה מתודה ויודי שני על הפר ושוחטו, ואח"כ היה מכניס את כף והמחתה, ונותן את הקטורת על האש, וכפי שנתבאר לעיל (ל"ו - נ"ד). ולהלן (נ"ד - נ"ט) יבואר סדר המשך העבודות, שהם הזיה מדם הפר על הכפורת, ואח"כ שחיטת השעיר ונתינה מדמו על הכפורת, ואח"כ נתינה מדם הפר על הפרוכת, ואח"כ נתינה מדם השעיר על הפרוכת, ואח"כ היה מערב את דם הפר והשעיר ונותן מהם על קרנות המזבח הפנימי, ואח"כ היה נותן מהם על ראש המזבח הפנימי, ואח"כ היה שופך את השיריים על יסוד מערבי של המזבח החיצון, וכדלהלן.

נטל את דם הפר ממי שהיה ממרס בו.

נכנס למקום שנכנס קודש הקדשים, ועמד במקום שעמד בין הבדים.

נ"ה. והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה לחודה העליון של הכפורת ולא למטה מאמצע עובי הכפורת, אלא כמצליף כל ח' ההאות זו תחת זו, והיינו כמנגדנא כמכה ברצועה שמתחיל בכתפים ויורד למטה, והיה מזה כנגד עוביה של הכפורת. כשהיה מזה למעלה מצדד ידו למטה וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה וכולם נופלות לארץ, דכתיב "והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת" וזה מיותר שהרי אפשר ללמוד הזאות שעיר מהזאות פר כפי שלומדים משם את מספר ההזאות (וכדלהלן), בשלמא למעלה דשעיר איצטריך לומר שמזים למעלה הזאה אחת דכתיב "והזה אותו" ובפר לא פירש שזה הזאה אחת, אלא למטה דשעיר למאי איצטריך, אלא לומדים שכמו שלפני הכפורת אין הכונה על ד"לפני" על הארץ משמע, גם על הכפורת אין הכונה על. ומ"על פני הכפורת קדמה" דכתיב בפר לומדים שכל מקום שנאמר "פני" הכונה לצד מזרח.

מנין ההזאות - בין בפר בין בשעיר מזים אחת למעלה ושבע למטה, דכתיב בפר "ולפני הכפורת יזה שבע פעמים" והיינו שבע למטה, ונאמר בשעיר "והזה אותנו על הכפורת" והיינו אחת למעלה, ולומדים למטה דשעיר מלמטה דפר, ולמעלה דפר מלמעלה דשעיר, ואין לומדים למטה דשעיר מלמעלה דשעיר, ולמעלה דפר מלמטה דפר, (דעדיף ללמוד פר מפר ושעיר משעיר), דהזאותיהם הוקשו זה לזה דכתיב "ועשה אותו כאשר עשה לדם הפר",

וכך היה מונה - אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים וכו' דברי ר"מ, ר"י אומר אחת, אחת ואחת, שתיים ואחת וכו', ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה כפי שרגילים באותו מקום למנות את הכלל תחילה או את הפרט תחילה, כגון עשרים ושתיים או שתיים ועשרים. והטעם שמונה הזאה ראשונה עם כל הזאה, ר"א אמר כדי שלא יטעה בהזאות, ולריו"ח לומדים זאת מדכתיב "ולפני הכפורת יזה" לימד על הזאה ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת, ונ"מ כשלא מנה ולא טעה דלריו"ח זה מעכב דהא כתיב חוקה.

יצא והניח את הדם שנשאר על כן הזהב שבהיכל.

שחיטת השעיר והזאת דמו - הביאו לו את השעיר שחטו וקיבל במזרק את דמו, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, והזה ממנו ומנה כמו שעשה בדם הפר, יצא והניחו על כן הזהב השני שבהיכל, ואח"כ היה נוטל את דם הפר כדי להזות ממנו על הפרוכת מבחוץ וכדלהלן. ולרבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד, ולכן היה נוטל תחילה את דם הפר ואח"כ מניח את דם השעיר.

טעמא דרבי יהודה שלא היה אלא כן אחד

כפי שנתבאר לעיל לאחר ההזאה מדם הפר היה הכה"ג מניחו על כן מיוחד שהיה בהיכל לצורך כך, והיה שוחט את השעיר ומזה גם ממנו כמו מדם הפר, ונחלקו רבנן ור"י אם היה כן נוסף לדם השעיר, או שהיה רק כן אחד והיה צריך ליטול תחילה את דם הפר ואח"כ להניח את דם השעיר. ולהלן יבואר האם טעמו של רבי יהודה הוא מחשש שיתחלפו המזרקות של הפר והשעיר בטעות, וכדי לבאר דבר זה הגמרא דנה מדוע לפי רבי יהודה לא היו במקדש שופרות מיוחדים לקיני חובה, האם הטעם הוא מחשש איחלופי, או מחשש שימות אחד מהבעלים של החטאות, ואם הטעם הוא מחשש שימות אחד מהם צריך לבאר למה לא יוציא מעות כשיעור שנתן מי שמת ומדין ברירה נאמר שהוברר שמה שהוא נתן יצא.

הגמרא רצתה לבאר שטעמו הוא שמא יתחלפו המזרקות בטעות, וס"ל שאף אם יכתבו איזה מזרק של הפר ואיזה של השעיר חוששים לאיחלופי, כדמצינו שבשופרות שהיו במקדש (כדלהלן) לא היה שופר לקיני חובה, והגמרא הבינה שזה מחשש שמא יתחלפו קיני חובה בנדבה, ואם יתחלפו השופרות יפסלו הקינים, מפני שקיני חובה אחת לעולה ואחת לחטאת, ובנדבה כולם עולות, ואין מעשה עולה ומעשה חטאת שוים. וכתבו התוס' (ד"ה מפני) שלא חוששים שיקח מקצת ממעות אשה אחת ויקריב עבור אשה אחרת, דאפשר שכל אחת צורת מעותיה בפני עצמה, כפי שהיו עושים לרבנן דס"ל שהיה שופר לקיני חובה, והכהן לוקח קן מכל צורו ומקריב אותו לשם מי שהוא. עוד כתבו התוס' (ד"ה מפני) שלא עשו שופרות אלא לחובה ולא לנדבה, מפני שהנדבה יותר צריכה שופרות, מפני שהיה יותר קיני נדבה, ועוד שהיו ממתנינים ימים רבים עם הקרבת קיני נדבה עד שיהא המזבח בטל, אבל של חובה יכלו להקריב לאלתר.

והגמרא דוחה שהרי על שאר השופרות כן היו כותבים, ובהכרח שגם לר"י אין חוששים לאיחלופי כשכותבים.

ולכן הגמרא מבארת שגם לר"י סומכים על הכתיבה, אמנם ביום הכיפורים משום חולשא דכה"ג לא סמכינן אכתיבה וממילא חיישינן שמא יתחלף דם הפר בדם השעיר, ומהאי טעמא לא סמכינן גם על הסימן שדם השעיר חיור ושל פר סומק, אבל אין סומכים על הסימן שכמות הדם של פר מרובה משל שעיר, וצריך לקבלו כולו דכתיב "ואת כל הדם ישפוך אל יסוד מזבח העולה", דשמא ישפך ממנו ויהיו שווים בכמות.

נ"ה: י"ג שופרות היו במקדש והיה כתוב עליהם תקלין חדתין (של אותה שנה, שמי שלא הביא שקלו באדר ומביאו אח"כ מניחים אותו בשופר זה והגזברים היו נותנים אותם בלשכה ותורמים מהם בפרוס הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג), תקלין עתיקין (של מי ששוקל במקום השנה שעברה, והגזברים נותנים אותם לשיירי הלשכה של אשתקד, ומהם בונים חומת העיר ומגדלותיה), קינין (-תורים), גוזלי עולה (בני יונה, והם עולות, וכן הקינין, והיינו לרבי יהודה שלא היו שופרות לקיני חובה), עצים - המתנדב עצים נותן מעות לאותו שופר ולא יפחות משני גזירין, לבונה - המתנדב לבונה נותן מעות לאותו שופר ולוקחים מהם לבונה ומקטירים אותה נדבה על מזבח החיצון, זהב לכפורת - למזרקות, שהמתנדב זהב נותן מעות לאותו שופר, וששה שופרות של נדבה לקיני המזבח, מכל החטאות והאשמות שדינם שירעו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, והיה שופר מיוחד לכל בית אב, וכל אחד מכיר את יומו ולוקח ממנו אם המזבח בטל. וסובר רבי יהודה שלקיני חובה של זב וזבה ויולדת או מטמא מקדש לא היה שופר כפי שהיה לקיני נדבה, שהכהנים לוקחים במעות קינים ומקריבים אותם, אלא היו נותנים המעות ליד כהן, גזירה משום חטאת שנדע שמתו בעליה שדינה ללכת לים המלח וזה יפסול את כל התערובת, אבל בלא שנדע שמת לא חיישינן לומר כן, שהרי השולח חטאתו ממדינת הים מקריבים אותה בחזקת שהוא קיים. וכתבו התוס' (ד"ה והתנן) דהא דאיתא בגיטין כ"ה. שאם הגיע לגבורות חוששים שמת, זה לא שכיה, אי נמי רק משום חומר אשת איש חוששים שמת בהגיע לגבורות. עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) שאף שרק שמא מת לא חיישינן אבל שמא ימות חיישינן, מ"מ זה נ"מ רק לענין הנותן גט שעה אחת קודם מיתתו, ששמא ימות בשעה הקרובה, אבל בלאו הכי בכל שעה שרוצים להקריב יש חזקה שלא מת.

ניתן להשיג את גליונות תמצית ואת מבחני "לדעת" על הדף היומי, וכן את גליונות תמצית משנה ברורה או קנין חכמה, במייל A0527692282@gmail.com.
לפרטים 052-7692282. לפרטים על נקודות ההפצה ניתן להתקשר 0737-289669.
עלויות ההדפסה רבות, ניתן לתרום ב"נדריים פלוס" בקופת "תמצית משנה ברורה".
לרכישת סיכומי "תמצית הש"ס" ו"תמצית משנה ברורה" ניתן להתקשר 052-7692282.
להזמנת סט 4 חלקים "תמצית הש"ס" על כל הש"ס במחיר 100 ₪ כולל משלוח ניתן להתקשר 053-7125663.